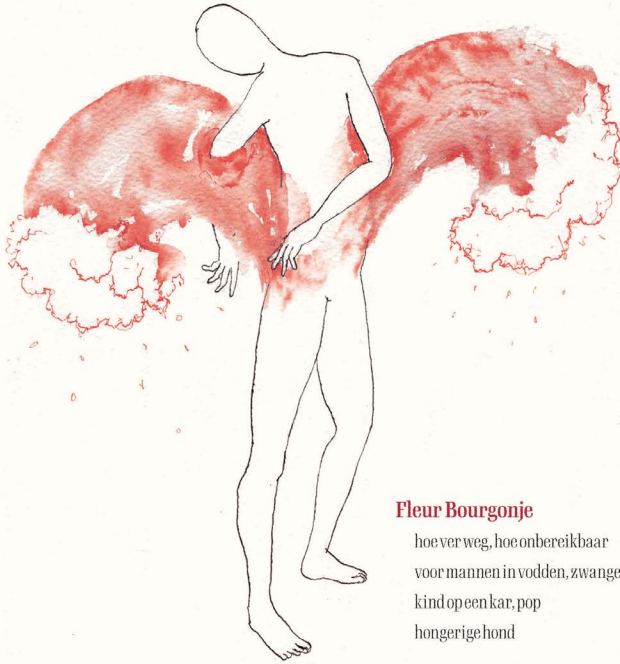

2022 – 3

HOLLANDS Maandblad

Fleur Bourgonje

hoe ver weg, hoe onbereikbaar
voor mannen in vodden, zwangere vrouwen
kind op een kar, pop
hongerige hond

Alexander Rinnooy Kan

Met 'Mooie Johan' trok ik welgemoed op Peppie en Kokki-basis door het land

Kerim Göcmen

Als of een voorname stand de sleutel tot geluk vormt

Delphine Lecompte schrijft een brief aan **Edith Piaf**

HOLLANDS Maandblad

INHOUD NO. 3 – 2022

drieëzestigste jaargang • nummer 892

maart 2021

Opgericht in 1959 door K.L. Poll.

www.hollandsmaandblad.nl

Femke Vindevogel – Deze maand

Delphine Lecompte – Oden aan vooral dode idolen – II

Johannes van der Sluis – Gedicht

Merijn de Boer – Een café-eigenaar in Sidi Bou Said

Fleur Bourgonje – Gedicht

Antoine de Kom – De psychiater als pineut

Florus Wijsenbeek – Voer van psychologen

Kerim Göcmen – Moeke was voor de duvel niet bang

Max Niematz – Gedichten

Cathelijn Schilder – De bezoeker

Alexander Rinnooy Kan – Vakbeweging

Tekeningen Karen Opstelten

Auteurs in dit nummer

Colofon

Deze maand

Femke Vindevogel

‘Een schrijver moet de breedte buiten zich en de diepte binnen zich zoeken,’ schreef Stijn Streuvels. Hij bouwde een huis te midden van de akkers op een kleitop in het Waasland. Het licht zoog zich langs vier kanten binnen en maakte, zoals Streuvels het had bedoeld, van de woning een lantaarn. Vanuit de werkkamer keek hij door een panoramisch raam naar wuivende vlashalmen, braakliggende akkers, boerderijen ingebed in klei, trekpaarden en zingende boerenmeiden. Romanpersonages in hun boerenleven. Op de vensterbank dansten lijsters. De takken van populieren harkten de hemel en in de struik die de tuin van de omringende akkers scheidde, vierden mussen elke dag kermis.

Zijn kleitop was het Beloofde Land, de berg Sion. Vandaar kon hij de blik laten gaan over de vier windstreken en overschouwde hij de wereld, ontslagen van controle en bemoeienis, verlost van kleinzielige opmerkingen over het dagelijkse doen en laten, gesteund door een ontzagwekkende bibliotheek, aangemoedigd door de bronzen letters *Nulla dies sine linea* en verwarmd door een kolenkachel.

En dan had je Roald Dahl. Hij schreef in een spartaans tuinhok, waarvan de vloer (na een inbraak door een geit) bezaaid was met stront, in pantoffels en een tot op borsthoogte opgetrokken slaapzak, in een armstoel met een plank op de leuning die dienstdeed als schrijftafel. Een thermos thee, een slaapzak, zes geslepen potloden en stilte: zijn versie van de Davidsburcht. Zijn innerlijke blik liet hij rondwaren in krappe gangetjes, terwijl hij voorbij de mussen luisterde, voorbij de wind en de oogst, voorbij het kabaal van buurtkinderen en grasmaaiers.

Mijn schrijfkamer kijkt uit op een betonnen binnenplaats en een dak met gaten. De burens hebben overijverige waakhondjes en een trampoline en langs mijn wegen zwerft alsmaar het lied van het verkeer. Ik heb

geen talent om voorbij het lawaai te luisteren, noch heb ik het geld voor een schrijfkamer als die van Streuvels. Ik bezit niet eens een eigen huis. Ik bezit ook geen hok in de tuin, maar wél een noisecancellingkoptelefoon en een rolgordijn. Aan mijn muur hangen geen bronzen letters, maar het advies van mijn redacteur: WEES GEDULDIG! Ik schrijf staand, gewikkeld in fleecedekens en omringd door isolatiepanelen. Mijn computer is slomer dan een pater. Een hardnekkige zeelucht wringt zich dagelijks door de kieren van mijn raam en van mijn gedachten.

En toch. Een kamer voor mezelf, een fietsslot aan het hek, een koptelefoon en een rolgordijn: meer heb ik niet nodig om brede gedachten te krijgen, om de diepte in mezelf te peilen, om de tijd en het schrijven te horen groeien in het scheuren van de dagen.

lees het nieuwe nummer

Eeuwige zondag

Johannes van der Sluis

‘SOUVENIRS: Moskou Basilius-kathedraal – Wat de Byzantijnse madonna in haar arm heeft is enkel een levensgrote houten pop. Haar uitdrukking van smart ten opzichte van een Christus, wiens kindzijn slechts aangeduid, plaatsvervangend blijft, is aldus intenser dan zij ooit met een levensecht beeld van een jongetje haar smart te kijk zou kunnen stellen.’

Walter Benjamin – *Einbahnstrasse*

Voor het ontbijt
in het hotel
annex de jeugdherberg
sta ik in de rij
een jonge blonde Amerikaanse
is aan het talmen
al het uitgestalde
onderwerpt ze
aan een nauwkeurig onderzoek
er hangen blauw-witte bordjes
met *Einbahnstrasse*
ze verontschuldigt zich
ik zeg
doe maar rustig aan
het is zondagochtend
door de Prenzlauer Allee
loop ik in een streep
naar de Fernsehturm
de oorlog
is twee dagen jong

een oudere vriend
schouwt in de verte
de nieuwe wereldorde
lijkt definitief
dat wil zeggen
voor de rest
van de eeuw
herschikt te worden
schrijft hij
op weg
naar Unter den Linden
zie ik her en der mensen
met borden
PUTIN KILLER
iemand maakt een foto
van zijn middelvinger
naar een gebouw
bij een van de politiebusjes
vraag ik aan een blonde agente
welk gebouw het is
ze wil niet antwoorden
gebruik Google Lens
roept ze me na
als ik doorloop
bij de Brandenburger Tor
kom ik terecht
in een grote demonstratie
regenboogvlaggen met PEACE
er zijn dames
met geel-blaauwe ballonnen
en gele bloemen
aan elkaar gebonden
door een blauwe strik
sommigen steken bordjes

met blauw-gele hartjes
de lucht in
richting de blauwe hemel
beschenen door het geel
van de zon
vooruit dan maar
in een rechte streep
kruipt de massa
richting de Siegestsäule
het protest
triomftocht
iemand van de organisatie
vraagt me
mijn mondmasker
op te zetten
bij het Sowjetisches Ehrenmal
staat een stelletje
bij de tanks
met een bordje
IT'S YOUR WAR PUTIN
NOT OF THE RUSSIAN PEOPLE
jongeren
en een gezin
zitten op een muurtje
met achter hen
de loop
van geschut
uit het verleden
verderop is via luidsprekers
Duitstalige protestmuziek
te horen
ze hebben nog immer
wat goed te maken
niet onaardig

en het is voor het goede doel
vanwege de massa
ik wil voorwaarts
wijk ik af
en sla de Yitzhak-Rabin-Strasse in
een vredig bospaadje
van het Tiergarten
maar verdwalen
doe ik niet
door het bos galmt
een mannenstem
dit is een sterk signaal
van solidariteit
vanuit Berlijn
naar Kiev
ook een signaal
naar Moskou
stop met de arrestaties
vervolgens
een aanhoudend gegalm
de massa slokt me
weer op
ik probeer door te lopen
maar stuit telkens
op oponthoud
een jongetje
loopt rond
in een soort carnavalspakje
met een cape
van een gouden reddingsdeken
iemand draagt een bordje
van een mannetje
dat iets in een prullenbakje gooit
put in

een oude vrouw
ratelt met haar ratelaar
een vrouwelijke spreker roept
wat we niet hadden kunnen dromen
onze nachtmerrie
is werkelijkheid geworden
bloed schreeuwt
naar de hemel
ik kijk op
naar de gouden Victoria
boven op de Siegesäule
en zie haar schitteren
onderin mensen
in het inferno
zoals Benjamin
in *Berliner Kindheit*
zich deze omgang
met zuilen
voorstelde
en ook nu
zie ik bovenin
mensen staan
silhouetten
tegen de blauwe hemel
als figuurtjes
uit een plakboek
nam ik schaar
en lijmpot ter hand
om als ik klaar was
met bouwen
soortgelijke popjes
op portalen
in nissen
en op vensterborstweringen

te plakken
de mensen daarboven
in het licht
waren schepels
van zulke zalige willekeur
ze werden omgeven
door een eeuwige zondag
of was het een eeuwige Sedandag?
in de s-Bahn
op de weg terug
naar Oost-Berlijn
her en der
staand en zittend
demonstranten
bij Friedrichstrasse
stapt een man
met zwart achterovergekamd haar
zwarte bodywarmer
en spijkerbroek
binnen
zet een zwarte
vierkanten gettoblaster
voor zich neer
en begint hartstochtelijk
Por debajo de la mesa
te zingen
de oorlog
is heel ver weg
ik ga dood
van verlangen
om je mee te nemen
naar een hoek
van mijn schuilplaats
de drankjes

dreigen straks
op te raken
een dame klappt kort
's avonds laat
bij de Wasserturm
voor restaurant Pasternak
met Russisch-Joodse keuken
een bord
WAR HAS NO PLACE
IN OUR COMMUNITIES!
ONE WORLD
ONE LOVE
het sprookje
van de eeuwige zondag
pas dinsdag
op de ochtend
van mijn vertrek
verder oostwaarts
ontdek ik
tegenover mijn verblijf
een Kindergarten
genaamd Berliner Kindheit
kleintjes met gekleurde rugzakjes
rennen rond
sommige nog even terug
naar hun ouders
het verloren paradijs

Berlijn, 27 februari 2022

lees het nieuwe nummer

De bezoeker

Cathelijn Schilder

In het halletje tussen een stapel verhuisdozen, de gereedschapskist en bakjes met schroeven en kwasten, was nog een plekje vrij. Daar legde ik mijn tas. Ik deed mijn natte schoenen en sokken uit en legde ze op de verwarming. Mijn jas besloot ik in de badkamer te laten uitdruipen. Terwijl ik dit allemaal deed en bedacht, zag ik hem al: de bezoeker.

Er zaten weliswaar twee deuren tussen, maar die hadden genoeg glas om de contouren te ontwaren van een man in de keuken. Dit klinkt enger dan het was. Ik bedoel, het was natuurlijk wel verontrustend: wie schrikt nou niet van een wildvreemde man in je huis? Totaal onaangekondigd bovendien. Toch rende ik niet meteen hysterisch naar buiten, noch belde ik de politie of wie dan ook, omdat mensen me hierover verteld hadden.

De volgende dag appte ik Jessica. Ze reageerde meteen: *Shit, niet jij ook*. Ze wilde me meteen zien. Jaren geleden had ze ook een bezoeker gehad, niet zo lang en het was allemaal goed afgelopen. Maar ze had veel over het fenomeen gelezen en ze kon me advies geven.

‘Je hoeft je niet te schamen hè, je kunt hier niets aan doen,’ zei ze tegen me op een terras in de stad. ‘De bezoeker kan in elk huis naar binnen. Je hoopt natuurlijk dat het jou niet overkomt... maar ja.’ We dronken wijn, ik bestelde zelfs inktvisringetjes. De regendag van gisteren was omgeslagen in een weemoedige aangename herfstavond. Ik vergat de bezoeker. Jessica vertelde over haar nieuwe liefde. ‘Het is een prima vent,’ zei ze. ‘Maar ik zit er echt mee, met die naam dan. Wat stom is, want daar kan hij natuurlijk ook niets aan doen. Toch kan ik me gewoon niet voorstellen dat ik de rest van mijn leven samen ben met iemand die Bernhard heet.’ Ik knikte. Ik kon ’t me ook niet voorstellen.

De bezoeker sprak niet. Er waren momenten dat de stilte me naar de keel vloog, maar dan dacht ik snel: stel dat hij wel zou praten. Zou dat niet veel erger zijn? En dan dacht ik: ja.

Hoewel hij nooit reageerde, had ik wel het idee dat hij me kon verstaan. Jessica had me verteld dat het het beste is om zo kalm mogelijk te blijven. ‘Hij is er,’ zei ze. ‘Aanvaard dat. Als je tegen een paar dingen aanloopt die echt niet kunnen, dan moet je daar gewoon wat van zeggen. Verder is het zaak om je te berusten. Dan gaat-ie het snelste weg.’

Dat deed ik dus, zo goed als ik kon. Als ik iets zei als ‘niet naast het toilet plassen’ of ‘liever geen natte onderbroeken in de gang laten slingeren’ of ‘zet maar geen hete pannen op de bank’, dan leek hij wel te knikken. Na een tijdje dacht ik: hij knikt alleen uit beleefdheid, of omdat hij wil dat ik hem met rust laat.

Die natte onderbroek moet ik misschien even uitleggen. Weer of geen weer: elke dag om vijf uur ’s middags sprong de bezoeker in het vennetje achter het huis. Hij liep ernaartoe in zijn onderbroek, dook vanuit stilstand vanaf de steiger, zwom precies vier minuten zwaar ademhalend – briesend bijna – heen en terug. Zonder handdoek, op blote voeten, druiwend en onder het kroos, trippelde hij dan weer terug, hing vervolgens die onderbroek te drogen op de verwarming en deed een dutje in de logeerkamer. Als ik thuis was liep ik naar boven om vanuit het schuine dakraam het zwemritueel te bekijken. Het voelde steeds meer alsof ik een natuurfilm maakte. Ik bracht routines in kaart, probeerde een logische verklaring te vinden voor alle dagelijkse handelingen, probeerde naar aanleiding van mijn observaties te voorspellen wat zou gebeuren – hoelang het zou duren, wat ik het beste kon doen. Bang was ik niet, wel moe. Ik sliep slecht, kreeg last van mijn nek. Op den duur kon ik mijn hoofd nog maar amper bewegen. Verder ging het wel.

Alleen Jessica wist van de bezoeker. Ik schaamde me voor de burens, maar die zagen natuurlijk ook elke dag een vreemde man het water ingaan. Inmiddels was het winter, maar hij zwom nog steeds. Dus na een

hele zondag twijfelen en twee glazen wijn, vermeldde ik het toch maar in de buurtapp. *Geen zorgen, alles gaat goed, maar sinds een tijdje heb ik een bezoeker, schijnt de beste te overkomen. Ik houd jullie op de hoogte.* Dit is fijn van ouder worden, dacht ik. Hier had ik een jaar of wat geleden maanden over gedaan.

Moedig dat je dat met ons deelt, appte iemand. Kut zeg, sterkte, zei de buurvrouw van 34-a. De buurman van 48 stuurde een linkje naar een homeopaat. Hij had zelf nog nooit een bezoeker gehad, maar die homeopaat had hem destijds enorm geholpen met een hardnekkige migraine en zijn vrouw ging erheen voor haar schildklier, *dus misschien is het ook wel wat voor jou,* appte hij.

Ik googelde de homeopaat en maakte meteen een afspraak. Hij woonde best ver weg, maar wel op een mooie plek in de bossen waar ik altijd al eens heen wilde. Pas over drie maanden had hij plek. Ik vond het niet vervelend om te wachten.

Al met al was mijn leven door de komst van de bezoeker behoorlijk in beweging gezet. Ik maakte langere dagen op kantoor om mijn huisgenoot zoveel mogelijk te ontlopen. (Nog een goede tip van Jessica.) Mijn baas had dat zelfs opgemerkt. Hij achtte de kans groot dat wanneer mijn manager Arnold zou overstappen naar HR, dat ik dan 'bovenaan zijn lijstje stond' om 'een volgende stap te maken'. Hij beloofde het al volgende week in de procescirkel op de agenda te zetten.

Voor mijn nek ging ik inmiddels naar een fysiotherapeut. (Ik volgde nu echt alles blind op wat Jessica me aanraadde.) Hij heette Carlo, had altijd Radio 10 Gold opstaan en bezat een paar enorme handen. Soms dacht ik dat hij met me flirtte. Maar ik durfde hem niet eens aan te kijken, stortte me meteen op die behandeltafel en bewoog niet meer. De schaamte voor mijn hele aanwezigheid in die ruimte was simpelweg te groot. Door dat gat in die massagebank zag ik blote voeten in felblauwe Crocs. Carlo stelde vragen als: 'Hier voel ik spanning, voel jij dat ook?' En dan masseerde hij mijn nek en schouders zo belachelijk goed dat

ik langzaam opsteeg en mijn ogen wegrolden in hun kassen. Ik kwam dan zo rozig en loom thuis dat ik een dutje moest doen. Maar ik kon pas gaan liggen als onder de deur van de logeerkamer geen licht meer scheen.

Jessica bestookte me met linkjes naar academische artikelen in het Engels in de kleinste lettertypes en met ontelbare eindnoten. Door de jaren heen waren tientallen onderzoeken gedaan naar het fenomeen. Ik las dat het in verreweg de meeste gevallen ging om mannelijke bezoekers. Soms waren de vrouwen 'bezoekend', slechts zo'n 11% van de onderzoeksgroep. Meestal waren de bezoekers tussen de negenendertig en tweeënvijftig jaar oud. Op dat gegeven beten wetenschappers al jaren hun tanden stuk. Ik schatte mijn bezoeker op een jaar of zesenzeventig. Wanneer ik het hem vroeg, gaf hij geen antwoord. Er was nog geen onderzoek gedaan naar het fenomeen bezoeker in combinatie met winterzwemmen. Maar het leek mij zeker dat er een verband was.

Diverse remedies werden voorgeschreven door een scala aan geneesheren en -vrouwen, van priesters, chirurgijnen, homeopaten, hypnotiseurs, tot reformhuisconsulenten. In de kern bestonden al hun behandelingen uit meditatie: kalmeren en accepteren, waarna de aanwezigheid van de ongenode gast minder zwaar op het gemoed kwam te liggen en de kans toenam dat de bezoeker vertrok.

Op een nacht kwam hij mijn slaapkamer in. Het stelde niet zoveel voor, ik bedoel, dit is geen thriller of zo. (Dat vertelde ik de volgende dag ook meteen aan Jessica.) Ik was nog wakker. Het leeslampje had ik net uitgeknipt, maar het was volle maan en dan heb je ook nog de lantaarnpaal voor het huis die door de kieren van de gordijnen schijnt. Daar stond hij dus ineens, in de deuropening. Ik verlamde. Hooguit had ik met mijn ogen kunnen bewegen om zo een computergestuurd spraaksysteem in actie te zetten. Dan nog had ik door de paniek niet geweten welke letters en woorden te typen. Hij liep langzaam richting het bed, schoof het

dekbed opzij en ging naast me liggen. Ik lag op mijn rug. Bewoog niet. Durfde nauwelijks adem te halen. Hij bewoog ook niet, lag op z'n zij en keek naar me.

Als iemand later aan me zou vragen of hij dreigend keek, of liefdevol, wakker of vermoeid, gespannen of ontspannen: ik weet het niet. Ik vermoed dat door al die maanden dat hij al in mijn huis had gebivakkeerd, en alle irritatie en angst en onvrede die ik had moeten wegdenken, langzaam mijn intuïtie en gevoel waren uitgeschakeld. Ik kon niks meer inschatten. Ik kon niets meer voelen. Ik stond uit. De hele nacht heb ik met mijn ogen open in bed gelegen. Totdat mijn wekker ging. Hij sliep nog. Nog geen twintig minuten later fietste ik naar kantoor.

Inmiddels werd al mijn vrije tijd verslonden door zelfzorg. Ik fietste van yogales naar Carlo, mijn meditatie-app en stappenteller dicteerden mijn leven. De afzuigkap stond vol voedingssupplementen en de stapel zelfhulpboeken op het sinaasappelkistje naast mijn bed groeide met de dag. Ik leerde steeds meer over mezelf.

‘Ik zit in de fase,’ vertelde ik aan Jessica, op hetzelfde terras als destijds, het was intussen lente geworden, ‘dat ik bewondering heb voor de bezoeker. Wat als ik zo zou kunnen leven?’

Jessica had me ontboden. Zo voelde het, tenminste. ‘Het duurt te lang Suus, ik heb nog nooit gehoord dat een bezoeker zo lang blijft. Dit is niet goed voor je.’

‘Maar als ik een beetje, ook maar een héél klein beetje kan worden als de bezoeker, dan zou mijn leven te gek zijn. Dan ben ik zo stabiel, zo zelfverzekerd, zonder bezit, onafhankelijk.’

Jessica keek me bezorgd aan, dat zag ik heus wel. Het was ook behoorlijk onconventioneel wat ik zei. Maar ik zag het heel helder allemaal: die bezoeker, die hoefde helemaal niet weg. Hij was mijn wandelende levensles. Mijn ademend zelfhulpboek, wiens aanwezigheid me er elke minuut aan herinnerde wat ik allemaal nog moest leren.

‘Wanneer heb je een afspraak met die homeopaat?’ vroeg ze, terwijl ze met duim en wijsvinger de takjes munt uit haar glas plukte.

‘Morgen,’ zei ik.

‘Goed zo. Misschien kan hij nog wat doen.’

De homeopaat woonde zo afgelegen dat Carlo aanbood om zijn auto te lenen. Eindelijk had ik de moed gevat en verteld over de bezoeker. Hij bleef maar vragen waar al die spanning toch vandaan kwam. Zulke verkrampte nekspieren kende hij alleen van professionele gewichtheffers en mensen die een zwaar ongeluk hadden gehad. Nu keek hij naar me zoals Jessica naar me keek.

Dus daar reed ik midden in een wolkbreuk door het bos, op zoek naar een felgele brievenbus naast een eik en een roestig hek. De ruitenwissers van de Ford Focus waren niet snel genoeg om de stortbui te weerstaan. Ik had af en toe een seconde zicht en reed stapvoets over de onverharde weg.

Een kwartier later lag ik al op een behandelbank met mijn schoenen uit en met mijn beide armen naar het plafond gericht. De homeopaat opende een houten doosje met tientallen kleine flesjes. Uitleg volgde. Hij zou de flesjes naast mijn oren en neus houden en dan moest ik zo hard mogelijk *ja* roepen. Tegelijkertijd zou hij krachtig tegen mijn armen duwen en dan moest ik tegendruk geven. Zo kon hij mijn weerstand meten.

‘Daar gaan we,’ zei hij. Hij pakte de eerste ampul, en duwde tegen mijn armen.

‘Ja,’ zei ik en gaf zo veel mogelijk tegendruk.

De man was minstens een kop kleiner dan ik. Pezig bovendien. Ik was bang dat ik hem omver zou zwiepen met mijn armen, maar ik ben nogal volgzaam en bood dus maximaal tegenwicht, terwijl hij tegen mijn armen bleef duwen. Als ik onverhoopt ineens mijn armen slap zou houden, zou hij met volle kracht met zijn hoofd tegen de muur knallen.

‘Deze,’ zei hij en hij duwde weer.

‘Ja,’ zei ik.

‘Harder!’ riep hij, terwijl hij ineens veel meer kracht zette. Dat kleine mannetje bleek vreselijk sterk.

‘Ja!’ riep ik.

‘DEZE.’

‘JA!’ riep ik.

‘Harder!’ Hij duwde nu met werkelijk alle kracht in dat lijfje.

‘JA!’ Schreeuwde ik.

‘DEZE!’ schreeuwde hij.

‘JA! JA’ schreeuwde ik terug.

Hij duwde zo hard dat mijn armen begonnen te verzuren. Er stroomde ook al een tijdje geen bloed meer naartoe, natuurlijk. Toch hield ik vol.

Na afloop noteerde hij alles uitgebreid in een paarse multomap. Ik zat op een krukje naast de behandeltafel. Mijn armen tintelden. Het lukte me amper stil te blijven zitten. Het voelde alsof iets borrelde in mijn lijf. Alsof energie door mijn aderen raasde.

Toen hij klaar was met schrijven, keek hij me streng aan. ‘Dus als ik het goed begrijp: jouw huis is groot genoeg, in principe,’ zei hij. ‘En hij eet niet veel, hij praat niet en overdag ga je naar je werk. Dus vooral in de weekenden schuurt het, begrijp ik?’

Ik knikte.

‘Zie het als een kans. Je kunt vrienden zien. Een nieuwe sport beoefenen. Je kunt gaan klimmen, zingen, verliefd worden. Och, ik denk echt dat je dat goed zou doen: ga meer naar buiten! Dat huis uit!’

Ik knikte opgewekt. Dit klonk echt goed.

Hij opende een la van de enorme stalen archiefkast in de hoek van de praktijkruimte. Ik kreeg een flesje met een pipetje overhandigd. ‘Dit is wat je moet doen, Suzanne: drie keer per dag, drie druppels op de binnenkanten van je polsen. En dan wrijf je ze over elkaar. Twintig keer

linksom, twintig keer rechtsom. Sluit je ogen, blijf langzaam wrijven en zeg tegelijk: ik hou van mezelf, ik hou van mezelf, ik hou van mezelf.

Ik kreeg een demonstratie. Met het pipetje bracht hij de druppels aan en begon langzaam zijn polsen over elkaar te wrijven. Ik bewoog zachtjes mee. Toen zei hij: 'Ik hou van mezelf, ik hou van mezelf, ik hou van mezelf.' Samen bleven we het herhalen. Met onze ogen dicht. Al bij de vierde keer stroomden de tranen over mijn wangen. Het was, al met al, best magisch wat er gebeurde.

lees het nieuwe nummer

Vakbeweging

Alexander Rinnooy Kan

‘Willen we naar de Dam? Dan gáán we naar de Dam!’ Het was een vooruitzicht waar de gestaalde vakbondsleider Herman Bode zich in 1980 zichtbaar op verheugde. En dat niet zonder reden: op de Dam duizenden demonstranten te mogen toespreken, regelmatig onderbroken door oorverdovend gejoel en gejuich, is een uitzonderlijk privilege. Het is mij één keer gegund, voor een goed politiek doel natuurlijk, in het onverdachte gezelschap van Karin Adelmund die gehuld was in haar favoriete knalrode lakjas. Ze was duidelijk in haar element: een strijdbare vakbondsvrouw, die niet zou aarzelen heel het raderwerk stil te zetten als de machtige hand van haar leden dat zou verlangen.

Vakbondsdemonstraties en stakingen komen zelden voor in Nederland; de arbeidsverhoudingen behoren tot de meest harmonische ter wereld. De mislukte revolutiepoging in 1918 van Troelstra (bij wie mijn oma naar eigen zeggen diverse malen op schoot heeft gezeten) werd al spoedig gevolgd door een permanente wapenstilstand tussen arbeid en kapitaal. Na de Tweede Wereldoorlog legde de gezamenlijke oproep ‘Aan den arbeid!’ van werkgevers en -nemers de basis voor wat om wonderlijke redenen ‘het poldermodel’ is gaan heten. In dat model is de vakbeweging meer dan zeventig jaar een gewillige partner gebleken. Zij is daarvoor matig beloond.

De rol van de vakbeweging als Haagse gesprekspartner van overheid en werkgevers is een zeer zichtbare – daar ligt het niet aan. Minstens even prominent is haar rol op sectorniveau bij de totstandkoming van CAO’s, nergens ter wereld op een zo grote schaal als in Nederland. Op ondernemingsniveau echter wordt de harmonie van de arbeidsverhoudingen niet onderhouden door de vakbond, maar door de onderne-

mingsraad. Daar heeft de naoorlogse vakbeweging een belangrijke kans laten liggen. Anders dan de Belgische vakbeweging zag ze toen af van directe invloed binnen de onderneming. Niet toevalligerwijs ligt de organisatiegraad daar rond de tachtig procent – vier keer zo hoog als hier.

Die lage en steeds lagere Nederlandse organisatiegraad is een dooretterende bedreiging. De Nederlandse vakbeweging vergrijsd. De zegeningen van een goed uitonderhandelde CAO vallen leden en niet-leden gelijkelijk toe, en zo'n kans op *free-riderschap* is voor Nederlandse jongeren onweerstaanbaar. Zo blijft de gemiddelde leeftijd van het vakbondslid van jaar tot jaar stijgen. De onstuitbare opkomst van de zzz'ers verergert het probleem: ze zijn slecht georganiseerd, en als ze het al zijn, zowel te vinden aan werkgevers- als aan werknemerskant. Zo horen ze overal en nergens bij.

Anders dan weleens vermoed, wordt deze ontwikkeling aan werkgeverszijde niet met leedvermaak maar met bezorgdheid waargenomen. Voor een werkgever is de Nederlandse vakbeweging – redelijk, constructief, deskundig – een ideale onderhandelingspartner. Van het al lang bestaande alternatief om een CAO uit te onderhandelen met de ondernemingsraad wordt dan ook nauwelijks gebruikgemaakt, al was het alleen maar om mogelijke arbeidsconflicten buiten de onderneming te houden. Op allerlei manieren wordt de vakbeweging een helpende hand gereikt, met het 'vakbondstientje' als werkgeversbijdrage voor elke georganiseerde werknemer als eenvoudigste voorbeeld. Maar als de organisatiegraad – nu al in veel sectoren onder de tien procent – blijft zakken, dan dringen zich pijnlijke vragen op naar legitimiteit en geloofwaardigheid.

In de jaren negentig tijdens mijn voorzitterschap van VNO was de vakbeweging gezegend met Johan Stekelenburg ('Mooie Johan') als charismatische voortrekker. Met hem trok ik welgemoed op *Peppie en Kokki*-basis door het hele land, van congres en debat naar radiostudio en televisieprogramma. Er was welvaart te verdelen en veel te regelen, van arbeidsongeschiktheid tot flexibilisering; de politiek gunde ons

graag het voortouw. Intussen mocht Wim Kok aan Bill Clinton en Tony Blair uitleggen hoe zij op vele terreinen aan Nederland een puntje konden zuigen.

Tien jaar later was de stemming behoorlijk omgeslagen. Flexibilisering was nog steeds een probleem en bleef dat. Bernard Wientjes had een vergeefse poging ondernomen de ontslagregeling te vereenvoudigen; kort daarna deed Agnes Jongerius een even ijdele poging de verhoging van de AOW-leeftijd tegen te houden. Hun persoonlijke verhouding bleef uitstekend, zelfs toen zij zijn achterban op een onbewaakt moment betitelde als 'tuig van de richel'. Maar haar eigen achterban had weinig animo meer voor verdere concessies. Pas twee opvolgers verder zou iets wat op een pensioenakkoord leek tandenknarsend door de FNV worden aanvaard.

Gelukkig kan het systeem tegen een stootje. Weer tien jaar later is er nog steeds een rol weggelegd voor de Nederlandse vakbeweging die ver uitstijgt boven de strijd om loon en vrije dagen. In Brussel is een bescheiden begin gemaakt met overleg tussen werkgevers en werknemers over Europees sociaal beleid, in de Verenigde Staten rammelt de herrezen vakbeweging aan de poort van Amazon. Toch is de macht van het getal voor iedere vakbeweging van betekenis – zo ook in Nederland. Ofwel: waar blijven de jonge leden?

Al heel lang vermoed ik dat de vakbeweging voor haar leden een ideale dienstverlener zou kunnen zijn: het model van de 'sociale ANWB'. Juridische ondersteuning bij arbeidsconflicten is al langere tijd onderdeel van het pakket. Maar de moderne arbeidsmarkt verlangt nieuwe extra inspanningen van werknemers, al was het alleen maar rond her- en bijscholing, juist ook binnen het vernieuwde pensioenstelsel. Een adviesrol voor de vakbeweging op al deze terreinen, zou een door de werkgever gesubsidieerd lidmaatschap interessant en betaalbaar moeten kunnen maken. Maar het is er nog niet van gekomen, en de tijd schrijdt voort.

Oude tijden komen niet weerom. Mijn eerste kerstvakantie als VNO-voorzitter zou ik doorbrengen op de Canarische Eilanden. Op Schiphol

kwam ik Karin Adelmund tegen; opmerkelijk genoeg bleken we beiden onderweg naar hetzelfde bungalowpark. Er viel een kleine stilte. Toen trok ze haar schouders op, en verzuchtte: 'Met die klassenstrijd wordt het nooit meer wat.' Er klonk een onmiskenbare ondertoon van teleurstelling.

lees het nieuwe nummer

Auteurs in dit nummer

MERIJN DE BOER (1982) – Schrijver. Publiceerde o.a. de roman *'t Jagthuys* (2016), de verhalenbundel *De geur van miljoenen* (2018) en de roman *De Saamborighheidsgroep* (2020), die werd bekroond met de BNG Bank Literatuurprijs 2020.

FLEUR BOURGONJE (1946) – Schrijver, dichter. Publiceerde o.m. de romans *Uitval* (2015) en *Liefde, liefde* (2020) en de dichtbundels *De lichtstraat* (2011) en *Pitten schieten* (2016). Voorjaar 2022 verschijnt de bundel *Het gebeugen van een huis*, najaar 2022 de autobiografie *Archipel – fleurbourgonje.nl*

KERIM GÖCMEN (1957) – Schrijver. Publiceerde korte verhalen in diverse tijdschriften. Schreef de romans *Rode kornoeljes* (2015), *Kroniek van mijn schoolvakanties* (2018) en de verhalenbundel *Het geheim van de kromme neuzen* (2013).

ANTOINE DE KOM (1956) – Forensisch psychiater, o.a. In 2012 verscheen *Het misdadige brein*, een bundel forensisch-psychiatrische miniaturen uit *Hollands Maandblad*. Zesde poëziebundel *Ritmisch zonder string* (2013) werd bekroond met de vsb Poëzieprijs (2014). In februari 2021 verscheen de bundel *Demerararamen*.

DELPHINE LECOMPTE (1978) – Dichteres. Publiceerde o.m. *Western* (2017), *Vrolijke verwoesting* (2019) en twee prozaboeken: *Beschermvrouwe van de verschoppelingen I en II* (2021). Columnist voor *Humo*.

MAX NIEMATZ (1942) – Schrijver en dichter. Publiceerde o.m. de poëziebundel *Zielsvrienden* (1991) en acht romans o.m. *Op de leegte* (1999) en *In*

de schaduw van toekomstige rampen (2012). In 2020 verscheen de roman *Smeulende vuren, bloedend hout*.

KAREN OPSTELTEN (1962) – Beeldend kunstenaar en celliste. Volgde haar opleiding aan de Rietveldacademie en de Rijksacademie. Exposeert regelmatig in binnen- en buitenland met multimediaprojecten onder de naam Droombureau – karenopstelten.nl

ALEXANDER RINNOOY KAN (1949) – Emeritus hoogleraar UVA. Was onder meer rector magnificus van de Erasmus Universiteit, voorzitter van VNO-NCW en SER, lid van de raad van bestuur van ING en Eerste Kamerlid voor D66. In 2018 verscheen *Bordjes duiken* – alexanderrinnooykan.nl

CATHELIJN SCHILDER (1980) – Schrijft korte verhalen en romans. Haar laatste roman *Eerst een huis* verscheen in 2012. Ze werkt als docent en redacteur.

JOHANNES VAN DER SLUIS (1981) – Dichter, drinker & koppelaarster – deromantischeklik.nl

FEMKE VINDEVOGEL (1978) – Publiceerde poëzie en verhalen in o.a. *Tirade* en *Het Liegend Konijn*. Schreef de roman *Confituurwijk* (2019) en won de publieksprijs van de Confituur Boekhandelsprijs (2019). Onlangs verscheen haar tweede roman *Baksteen* (2021).

FLORUS WIJSENBEEK (1944) – Tussen 1984 en 1999 lid van het Europese Parlement voor de VVD.

HOLLANDS Maandblad

Redactie: David Garvelink

Redactieraad: Gerard van Emmerik, Beatrijs Ritsema, Mark Boog en Merijn de Boer

Vormgeving: Steven Boland

Correctie: Tessa Sparreboom

Copyright: Auteursrecht voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door subsidie van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, thans Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Redactiesecretariaat: Hollands Maandblad • Postbus 59.752 • 1040 LG Amsterdam •
Tel. 020-6175955 • info@hollandsmaandblad.nl (niet voor kopij)

Ingezonden bijdragen worden niet retour gezonden, u krijgt antwoord per e-mail.

Uitgever: Stichting Hollands Maandblad, p/a Bilderdijkkade 63-b • 1053 VJ Amsterdam

Abonnementen: 12 nummers per kalenderjaar, prijs per jaargang € 92,50 •

Proefabonnement (3 nummers) € 27,50 Abonnementen die niet één maand voor afloop van de abonnementsperiode zijn opgezegd, worden automatisch verlengd

Opgave: S.P. Abonneeservice • Postbus 105 • 2400 AC Alphen aan den Rijn.

Telefoon tijdens werkdagen van 9.00-17.00 uur: 088-1102052.

Een acceptgiro voor betaling volgt

Losse nummers: € 7,95 • dubbelnummers € 9,90 • Verkrijgbaar bij de boekhandel of door bestelling via www.hollandsmaandblad.nl dan wel per mail: HollandsMaandblad@spabonneeservice.nl